

DROHICZYŃSKI
PRZEGLĄD ●
NAUKOWY

WIELOKULTUROWE STUDIA
DROHICZYŃSKIEGO
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

Ks. Sławomir Bylina

Instytut Teologiczny
Siedlce

Konkordat z 10 lutego 1925 r. jako umowa międzynarodowa pomiędzy Rzeczypospolitą a Stolicą Apostolską

Concordat of 10 February 1925 as international agreement between Republic of Poland and the Holy See

Słowa kluczowe:

Konkordat, państwo, Kościół katolicki

Key words:

Concordat, state, Catholic Church

Wstęp

Od początku istnienia Kościoła katolickiego wspólnota wierzących w Chrystusa oddziaływała na relacje państw, w których chrześcijaństwo miało swoich wyznawców. Począwszy od pierwszych umów pomiędzy państwem i Kościołem katolickim próbowano unormować wzajemne stosunki. Najbardziej czytelne relacje państwa i Kościoła katolickiego gwarantował konkordat, który obok konstytucji był podstawowym aktem prawnym regulującym więzi państwa Kościoła katolickiego zawartym pomiędzy Stolicą Apostolską a każdym krajem¹. Podczas okresu międzywojennego dzięki od-

¹ Szerzej relacje Państwa i Kościoła przedstawiam w następujących pracach: S. Bylina, *Stosunki Państwo a Kościół katolicki na południowym Podlasiu w latach 1918-1939*, Siedlce 2009, (mps); Tenże, *Polityka Kościół – Państwo w regionie bialskim w okresie międzywojennym (1918-1939)*, W: *Moralność a polityka*, red. E. Jarmoch, Siedlce 2009, s. 183-194.

zyskaniu niepodległości, obok utworzenia nowych granic pojawiła się możliwość nawiązania stosunków dyplomatycznych z wszelkimi państwami, w tym państwem watykańskim. Konkordat gwarantował, że powyższe relacje będą posiadały konkretne normy prawne, które ułatwią i ukonkretnią wzajemne więzi².

Definicje i dzieje konkordatów

Jak czytamy ze wstępu Konkordatu zawartego dnia 10 lutego 1925 roku pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską³, Konkordat to umowa w znaczeniu układu międzynarodowego, ponieważ zawarta jest pomiędzy danym państwem a najwyższą władzą duchową Kościoła katolickiego, którą spełnia Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego⁴.

Podobną definicję podaje J. Wisłocki: *Konkordat jest aktem normatywnym regulującym całość stosunków między państwem a Kościołem katolickim, zawartym za obopólną zgodą*⁵. Umowa ta obowiązuje Kościół i państwo do momentu wprowadzenia lub zawarcia nowego Konkordatu. Ma charakter prawa kanonicznego i prawa wewnętrznego państwowego⁶. Obowiązuje pomimo zmian składu i formy rządów⁷.

² Informacje dotyczące Konkordatu zawarte są praktycznie w każdej pozycji omawiającej historię Kościoła katolickiego oraz relacje Państwo – Kościół, dlatego podam tylko niektóre: M. Banaszak, *Historia Kościoła katolickiego – czasy najnowsze 1914-1978*, Warszawa 1992, s. 25-30; N. Davies, *Boże igrzysko. Historia Polski*, Kraków 2007, s. 885; J. Kłoczewski, *Dzieje Chrześcijaństwa polskiego*, Warszawa 2007, s. 308-309; W. Pronobis, *Polska i świat w XX wieku*, Warszawa 1991, W. Roszkowski, *Historia Polski 1914-1997*, Warszawa 1998, s. 114-115; s. 46-47; Z. Zieliński, *Kościół i Naród w niewoli*, Lublin 1995, s. 50-51; treść konkordatu ukazała się również w dokumentach w Archiwum Diecezjalne Siedleckie (dalej ADS), *Konkordat 1924-1929*, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36, t. I; Wiadomości Diecezjalne Podlaskie (dalej WDP), 1925 nr 4 s. 122-130.

³ „W imię Przenajświętszej Niepodzielnej Trójcy. Jego Świątobliwość Papież Pius XI i Prezydent Rzeczypospolitej polskiej Stanisław Wojciechowski, pragnąc określić stanowisko Kościoła Katolickiego w Polsce i ustalić zasady, które w godny i trwały sposób kierować będą sprawami kościelnymi na ziemiach Rzeczypospolitej, postanowili w tym celu zawrzeć Konkordat”. (S. Łukomski, *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 r. pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską*, Łomża 1934, s. 47.).

⁴ Por. J. Gruca, *Spór o konkordat*, Warszawa 1994, s. 5.

⁵ J. Wisłocki, *Konkordat polski z 1925 r.*, Poznań 1966, s. 73.

⁶ Por. S. Łukomski, *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 r...* dz. cyt., s. 2.

⁷ Przykładem był konkordat napoleoński z 1801 r., który mimo upadku cesarstw obowiązywał w trakcie funkcjonowania monarchii, w I Republice, ponownie w cesarstwie i w II

E. Bursche w swojej książce *Historia Konkordatów* dopatruje się na przestrzeni dziejów potrójnego znaczenia Konkordatu:

- najbardziej rozpowszechnioną istotą Konkordatu jest układ zawarty między stronami, czyli państwem i papieżem, jako przedstawiciela Kościoła rzymskokatolickiego. Układ ten obowiązuje jedną i drugą stronę, następnie jest ratyfikowany i na którego podstawie ustalane są przepisy prawne regulujące życie Kościoła rzymskokatolickiego w danym państwie;
- kolejna interpretacja znaczenia Konkordatu zawiera się w tzw. teorii legalnej, zwolennicy tej teorii silnie akcentują przewagę państwa nad Kościołem. Autorem tej koncepcji jest biskup von Hontheim (pseudonim Febroniusz). Źródło praw widzą w państwie, które reguluje stosunki kościelne na danym terytorium. Konkordat to tylko materiał przygotowany do niczego nie zobowiązujący, na podstawie którego państwo samodzielnie wydaje swoje prawa, którym należy się podporządkować;
- przeciwieństwem tej teorii jest tzw. teoria przywileju. Zawiera ona stwierdzenie, w którym papież zawierający konkordat państwu udziela przywilej, nie ograniczający swej władzy, ale stwierdza, że państwo przyjmując przywilej z rąk papieża uznaje nad sobą poniekąd przewagę papieża jako przedstawiciela władzy duchowej⁸.

Natomiast J. Gruca określając przyczynę zawarcia Konkordatu uważał trzy koncepcje:

- konkordat pokojowy – zawierany jest w celu zlikwidowania konfliktu i przywróceniu zgody pomiędzy Kościołem a państwem (konkordat wormacki w 1122 r., konkordat napoleoński z 1801 r., traktaty laterańskie i konkordat z Włochami w 1929 r.);
- konkordat przyjaźni – zawarty jest w celu wzajemnego umocnienia, kontynuacji harmonii i przyjaźni (konkordat z Austrią w 1933 r. konkordat z Polską w 1925 r.);
- konkordat obronny – zawarty jako dążenie do uniknięcia pogorszenia wzajemnych stosunków państwa i Kościoła. Dla zabezpieczenia działań Kościół idzie na pewne ustępstwa (układ z III Rzeszą w 1933 r.).

Historia Konkordatów dotyczy czasów, gdy powstawały nowe pojęcia o władzy, czyli, gdy ujawniały się nowe poglądy na temat stosunków

Republice. Podobnie traktat laterański i konkordat podpisany w 1929 r. mimo zmiany rządów nie został zmieniony. (Por. J. Gruca, *Spór o konkordat...*, dz. cyt., s. 11-12).

⁸ Por. E. Bursche, *Historia Konkordatów*, Kraków 1996, s. 7-16. (autor badał rolę konkordatu z 1925 r. w trakcie jego powstawania w 1925 r. Jak sam podkreślić od tamtego czasu nie zostało zmienione).

państwa i Kościoła. Pierwszym uznanym konkordatem był Konkordat Wormacki z 1122 r., który powstał w wyniku przewagi władzy duchownej nad władzą świecką⁹. Taka sytuacja podtrzymywana była do XIII w., kiedy to Konkordaty były zbyt liczne, ponieważ począwszy od papieża Innocentego III to papieże byli władcami prawie całego świata chrześcijańskiego. W XIV w. sytuacja uległa zmianie. Za pontyfikatu Bonifacego VIII zaczęto oddzielać władzę duchową od świeckiej, a nawet niektórzy jak Marsyliusz z Padwy domagali się niezależności władzy świeckiej od władzy duchownej¹⁰. Marsyliusz zawarł takie twierdzenia w swoim dziele *Defensor pacis*¹¹.

Zwiastunem nowego okresu zawierania Konkordatów był Konkordat z 1 września 1375 r. pomiędzy Grzegorzem XI a Edwardem III – królem angielskim. Wiek XV to epoka wielkich soborów reformacyjnych, na których poszczególne narody broniły swoich praw i przeciwstawiały się władzy papieża. Reakcją na taką sytuację była decyzja papieża Marcina V, który zaczął zawierać tzw. Konkordaty konstancjańskie będące umową pomiędzy poszczególnymi narodami a nie jak wcześniej pomiędzy panującymi władcami. Tak uczyniono z narodami: hiszpańskim, francuskim, niemieckim i angielskim. Powyższe Konkordaty brały pod uwagę nowe warunki, które na bazie pewnych ustępstw zacieśniły relacje w wymienionych krajach.

W XVI w. w czasach reformacji można zauważyć poszczególne zachowania zmierzające do odrzucenia zwierzchnictwa papieża w ogóle. Tak uczynił Henryk VIII tworząc niezależny od Rzymu Kościół narodowy angielski, a we Francji do głosu dochodził kościół gallikański¹².

Polska w okresie reformacji również wkroczyła w zasięg zainteresowań Stolicy Apostolskiej. Wprawdzie bulla konkordatowa Leona X z 1 lipca 1519 r. nie była w pełni tego słowa znaczeniu konkordatem, ale był to dokument pojęty w kategorii układu, ale rozumiany jako przywilej i został podpisany przez papieża i króla polskiego Zygmunta¹³.

⁹ Por. T. Manteuffel, *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1967, s. 363-376; D. Matthew, *Europa średniowiecza*, Warszawa 1996, 180-190; B. Zientara, *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1968, s. 413-430; M. Sobańska-Bondaruk, S. Lenard, *Wiek V-XV w źródłach, Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, s. 129-130.

¹⁰ Por. E. Bursche, *Historia Konkordatów...*, dz. cyt., s. 17-19.

¹¹ Dzieło to znajduje się u C. Mirta, *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des römischen Katholicismus*, Tübingen 1911, s. 164nn.

¹² Por. E. Bursche, *Historia Konkordatów...*, dz. cyt., s. 22-24.

¹³ Zagadnienie konkordatów w Polsce omówili m.in.: J. Brzeziński, *O Konkordatach Stolicy Apostolskiej z Polską w XVI wieku*, Kraków 1893; J. Brzeziński, *O stosunku Piątego Powszechnego Soboru Laterańskiego do Polski*, Kraków 1897; S. Mystkowski, *Konkordaty*

Czas pomiędzy soborami: Trydenckim w 1564 r. i Watykańskim I w 1870 r. był okresem ciągłego odnoszenia się do reformacji oraz stopniowego wejścia w nową rzeczywistość, którą zaczęły tworzyć idee absolutyzmu. Wtedy to Stolica Apostolska zawierała szereg Konkordatów z państwami katolickimi, w których jeszcze nie doszły do uznania idee absolutystyczne jak np. we Francji i Austrii. Konkordaty zawarto m.in. z: Hiszpanią, Sycylią, Portugalią i Polską.

Konkordat pomiędzy papieżem Klemensem XII a Augustem III, królem Polski uchwalono w latach 1736 i 1737. Poparto go bullą *Summi atque aeterni Pastoris* i ograniczono się jedynie do sprawy opactw zgodnie z tytułem *Traktat o opactwach w Królestwie Polskim z dnia 5 sierpnia 1736 r.* Losy Polski po rozbiorach spowodowały przeprowadzenia pewnych pertraktacji z Rosją i Prusami w celu ustalenia granic diecezji i metropolii. Takie wytyczne zawierała bulla cyrkumskrypcyjna. Nie będę wymieniał wszystkich Konkordatów zawieranych w okresie XIX i XX w. ponieważ w XIX w. było ich 73 a w XX w. 60. Zwrócę tylko uwagę na szczególny Konkordat z XIX w., który zawarty został pomiędzy Piusem VII a Napoleonem w 1801 r. Regulował on stosunki Kościoła katolickiego we Francji aż do 1905 r., kiedy to przeprowadzono całkowity rozdział Kościoła od państwa¹⁴.

W okresie międzywojennym powstawały liczne umowy pomiędzy państwem a Stolicą Apostolską. Motywatorem tych działań był papież Benedykt XV, który wystosował zaproszenie do państw, aby podpisywały konkordaty ze Stolicą Apostolską. W wyniku jego zachęty powstały umowy z następującymi państwami: Łotwą (1922 r.), Bawarią (1924 r.), Rumunią, Litwą i Polską (1925 r.), Włochami, Prusami (1929 r.), Austrią, Badenią, Rzeszą niemiecką (1933 r.), Portugalią (1940 r.). Z Hiszpanią ostatecznie zawarto Konkordat w 1953 r. (choć rokowania trwały od 1931 r.). Stolica Apostolska zawarła również dwa porozumienia z Republiką Francuską (dotyczącą honorów liturgicznych na obszarach bliskowschodnich). A także dwa *modi vivendi* z Czechosłowacją (1928 r.) i Ekwadorem (1928 r.)¹⁵.

w *Polsce niepodległej i porozbiorowej*, Warszawa 1923; J. Bełcikowski, O konkordacie Polski z Rzymem, *Droga*, 1924, nr 9.

¹⁴ Por. E. Bursche, *Historia Konkordatów...*, dz. cyt., s. 33-71.

¹⁵ Por. D. Góra-Szociński, *Złoty srodek. Kościół wobec współczesnych wizji państwa*, Toruń 2007, s. 102-103.

Konkordat zawarty pomiędzy Rzeczypospolitą a Stolicą Apostolską

W kwestii przygotowań do zawarcia Konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską rząd polski powziął uchwałę w czerwcu 1924 r. o zasadach, na podstawie których miała przebiegać umowa¹⁶. Pełnomocnikiem w tej kwestii został: prof. Stanisław Grabski (narodowy demokrat). W celu potwierdzenia rezultatów rokowań 11 czerwca podniesiono poselstwo Watykanu do rangi Ambasady. Była to druga po Ambasadzie paryskiej utworzonej w 1924 r. Ambasadorem w Watykanie w latach 1921-1937 był poseł hrabia Władysław Skrzyński. Kolejnym ambasadorem mianowanym jeszcze przed wojną został Kazimierz Papee¹⁷.

Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Polską z dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. RP nr 72 poz. 501) został zatwierdzony przez ustawę z dnia 23 kwietnia 1925 r. i ratyfikowany przez wymianę dokumentów w dniu 2 czerwca 1925 r. (Dz. U. RP nr 47 poz. 324). Wszedł w życie z dniem 3 sierpnia 1925 r. Tekst Konkordatu został spisany w języku francuskim¹⁸.

Konkordat podpisali: ze strony polskiej pełnomocnik rządu prof. Stanisław Grabski i ambasador hr. Władysław Skrzyński. Ze strony Stolicy Apostolskiej kardynał – sekretarz stanu Pietro Gasparri¹⁹.

Postanowienia konkordatu nadały Kościołowi katolickiemu liczne przywileje, co zostało zawarte już w art. 114: *naczelne stanowisko wśród równouprawnionych wyznań*.

Art. 1, stwierdzał, że Kościół będzie posiadał pełną wolność w zarządzaniu swoimi sprawami i majątkiem. *Kościół Katolicki, bez różnicy obrządków korzystać będzie w Rzeczypospolitej Polskiej z pełnej wolności. Państwo zapewnia Kościołowi swobodne wykonywanie Jego władzy ducho-*

¹⁶ W historii znamy przypadki, że w kwestii procedury rozpoczęcia i ratyfikacji konkordatu biorą udział zatwierdzone przez konstytucję ciała ustawodawcze, które niejednokrotnie utrudniały i przedłużały okres zawarcia umowy. Przykładem był konkordat z Bawarią zawarty w 1924 r., gdzie postulat rozpoczęcia umowy podpisany został 4 lutego 1920 r. Podobnie było z Rumunią gdzie podpisano konkordat 1927 r. a ratyfikowano w 1929 r. Natomiast konkordat podpisany z Jugosławią w 1935 r. nigdy nie został ratyfikowany. (Por. J. Gruca, *Spór o konkordat...*, dz. cyt., s. 12). Przygotowania do uchwalenia Konkordatu był projekt: ADS, *Projekt konkordatu*, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36, t. I, k. 1-14; ADS, *Pro Memoria*, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36, t. I, k. 103-108.

¹⁷ Por. J. Krasuski, *Tragiczna niepodległość Polski 1918-1947*, Toruń 2007, s. 84-85.

¹⁸ Por. ADS, *Konkordat Projekt Rządowy*, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36b, t. I, III; S. Łukomski, *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 r...*, dz. cyt., s. 3.

¹⁹ Por. J. Krasuski, *Tragiczna niepodległość...*, dz. cyt., s. 85.

wej i Jego jurysdykcji, jak również swobodną administrację i zarząd Jego sprawami i Jego majątkiem, zgodnie z Prawami boskimi i Prawem kanonicznym²⁰.

Art. 2, zapewniał biskupom, duchowieństwu i wiernym swobodę kontaktowania się z kurią rzymską, znosząc jednocześnie formy *placetum regium* na listy pasterskie i zarządzenia władz kościelnych. W art. 3 rozciągnięto uprawnienia nuncjusza w Polsce do Wolnego Miasta Gdańska.

Art. 4 stwierdzał, że władze cywilne będą udzielać pomocy przy wykonywaniu postanowień kościelnych w razie złożenia duchownego z urzędu, pozbawienia go beneficjum kościelnego lub zakazu noszenia sukni duchownej oraz w zakresie poboru opłat i świadczeń przeznaczonych na cele kościelne, a przewidzianych przez prawo państwowe.

W ramach Konkordatu duchowni zostali zwolnieni ze służby wojсковej poza przypadkiem powołania pospolitego ruszenia (art. 5).

W przypadku wyboru biskupa, którego wybierał papież prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powinien nie mieć żadnych zastrzeżeń politycznych (art. 11). Odnośnie nauki religii w szkole powinna mieć miejsce oprócz uczelni wyższych (art. 13)²¹.

Henryk Przeździecki, biskup podlaski po ogłoszeniu Konkordatu określił, że od chwili wejścia w życie tego dokumentu tracą moc wszelkie prawa wydane przez zaborców: Rosję, Prusy i Austrię, które ciemniły Kościół katolicki na ziemiach polskich od czasów zaborów²². Biskup Przeździecki podkreślał, że: *Konkordat usuwa więzy, krępujące nasze życie religijne. Kościół Chrystusowy ma się rządzić swojimi prawami. Wolność dla wszystkich katolików bez różnicy obrządków zabezpieczona. Nie tylko katolicy obrządku łacińskiego, lecz i wszystkich obrządków wschodnich mogą bez przeszkody na powrót chwalić Boga, posiadać swe świątynie, parafie, Zakony mogą wznowić swą działalność. Możemy zakładać związki religijne. Wykłady religii w szkołach miały na celu zabezpieczenie, czuwanie nad moralnym wychowaniem młodzieży zapewnione.*

Konkordat daje państwu naszemu wielką pomoc, aby Rzeczypospolita nasza była coraz silniejszą: zgodą i ładem wewnętrznym, poszanowaniem jego władz i urzędów, i aby mogło tem skuteczniej przyczyniać się do dobrobytu swych obywateli.

²⁰ Łukomski, *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 r. ...*, dz. cyt., s. 48.

²¹ Por. J. Krasuski, *Tragiczna niepodległość...*, dz. cyt., s. 85.

²² Por. S. Bylina, Postawa biskupa Henryka Przeździeckiego wobec zagadnień życia politycznego w latach 1918-1939, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, Biała Podlaska 2010, s. 28-35.

*Niech będzie Bóg uwielbiony, błogosławiony, wysławiony! Po tylu latach prób, doświadczeń, cierpień, w miłosierdziu swem pozwala nam płynąć do portu pracy spokojnej: nad zbawieniem dusz naszych, nad pomyślnością nasza doczesną, nad pożytkiem, trwałością, wzrostem Ojczyzny naszej*²³.

Konkordat z 1925 r. ostatecznie ustalił 15 diecezji w 5 metropoliach: gnieźnieńskiej, warszawskiej, wileńskiej, lwowskiej i krakowskiej. Nowe metropolie to Kraków, z diecezjami w Tarnowie, Kielcach, Częstochowie i Katowicach, oraz Wilno z diecezjami w Łomży i Pińsku²⁴.

Oczywiście zanim wykonano postanowienia konkordatu wydano jeszcze około siedemdziesięciu aktów prawnych. Najważniejsze z nich to: rozporządzenie ministra wyznań z 5 IX 1925 r. w sprawie obsadzenia beneficjów kościelnych²⁵, rozporządzenie ministra wyznań z 23 III 1926 r. w sprawie udzielania pomocy państwowej przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych²⁶, rozporządzenie prezesa Rady Ministrów z 25 XI 1926 r. w sprawie organizacji kościelnej duchowieństwa wojskowego²⁷, rozporządzenie ministra wyznań z 9 XII 1926 r. o nauce szkolnej nauki religii katolickiej²⁸, rozporządzenie Prezydenta z 7 II 1928 r. o wpisywaniu do ksiąg hipotecznych praw własności polskich osób prawnych kościelnych i zakonnych²⁹, ustawa z 17 III 1932 r. o składkach na rzecz Kościoła katolickiego³⁰, rozporządzenie Rady Ministrów z 28 I 1934 r. o stowarzyszeniach służących katolickim celom religijnym i wyznaniowym³¹, układ między Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą z 20 VI 1938 r. w sprawie ziem, kościołów i kaplic pounickich, których Kościół katolicki został pozbawiony przez Rosję³².

Poza powyższymi aktami Konkordat przewidywał również zawarcie innych układów pomiędzy Kościołem katolickim a państwem. Umowy dotyczyły prawa patronatu (art. 21), dóbr poduchownych (art. 24, pkt 3), nieruchomości należących do zakonów mających swoje siedziby poza grani-

²³ H. Przeździecki, List Pasternski z 31 maja 1925, *WDP*, 1925, nr 4 i 5 s. 132-133.

²⁴ Por. *Encyklopedia szkolna – Historia*, Warszawa 1993, s. 239.

²⁵ Por. Dz. U. RP, nr 98, poz. 696.

²⁶ Por. Dz. U. RP, nr 44, poz. 271.

²⁷ Por. Dz. U. RP, nr 94, poz. 714.

²⁸ Por. Dz. U. RP, nr 1 z 1927 r., poz. 9.

²⁹ Por. Dz. U. RP, nr 16, poz. 120.

³⁰ Por. Dz. U. RP, nr 35, poz. 358.

³¹ Por. Dz. U. RP, nr 9, poz. 72.

³² Por. Dz. U. RP, nr 35, poz. 222.

cami Polski i odwrotnie (art. 26, ust.2) oraz *jura stolae* (pkt VII, zał. A do Konkordatu)³³.

Zakończenie

Dzieje konkordatów pokazują, że na przestrzeni dziejów istniały różnicowane relacje pomiędzy Kościołem katolickim a państwami, z którymi zawierano takie umowy. W początkach średniowiecza, kiedy papieństwo sprawowało odpowiednią władzę nie były zawierane tego rodzaju traktaty. Kiedy nadszedł czas reformacji, zmieniało się również oblicze relacji do Kościoła, który zamierzano odizolować od wpływu na kształt państwa. Czas zaborów był oficjalną chwilą zerwania relacji ze Stolicą Apostolską. Okres międzywojenny przywrócił szansę na wzajemne umowy.

Polski Konkordat z 10 lutego 1925 r. był jednym z najkorzystniejszych umów, jakie Stolica Apostolska zawarła po I wojnie światowej. Kolejny Konkordat z Polską Stolica Apostolska ratyfikowała 28 lipca 1993 r.³⁴. Z punktu widzenia Kościoła umowa z 1925 r. zapewniała stanowisko równorzędnego partnera. Od strony państwa taka sytuacja była odmienna³⁵.

Źródła:

1. Archiwum Diecezjalne Siedleckie, Konkordat 1924-1929, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36, t. I.
2. Archiwum Diecezjalne Siedleckie, Konkordat Projekt Rządowy, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36b, t. I- III.
3. Archiwum Diecezjalne Siedleckie, Projekt konkordatu, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36, t. I, k. 1-14; Archiwum Diecezjalne Siedleckie, Pro Memoria, Lit. K, Dział III, Nr porz. 36, t. I, k. 103-108.
4. Dz. U. RP, nr 1 z 1927 r., poz. 9.
5. Dz. U. RP, nr 9, poz. 72.
6. Dz. U. RP, nr 16, poz. 120.
7. Dz. U. RP, nr 35, poz. 222, 358.
8. Dz. U. RP, nr 44, poz. 271.
9. Dz. U. RP, nr 94, poz. 714.

³³ Por. K. Krasowski, *Związki wyznaniowe w II RP*, Warszawa 1988, s. 81.

³⁴ Por. A. Merker, *Uwagi o Konkordacie z dnia 28 lipca 1993 r.*, www.racjonalista.pl, 5.11.1993; tekst opublikowano: Cz. Janik, *Konkordat Polski 1993. Wybór materiałów źródłowych z lat 1993-1996*, Warszawa 1997.

³⁵ Por. K. Krasowski, *Związki wyznaniowe w II RP...*, dz. cyt., s. 77.

10. Dz. U. RP, nr 98, poz. 696.
11. Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, 1925 nr 4 s. 122-130.
12. Przeździecki H., List Pastorski z 31 maja 1925, Wiadomości Diecezjalne Podlaskie, 1925, nr 4 i 5 s. 132-133.

Literatura:

1. Banaszak M., *Historia Kościoła katolickiego – czasy najnowsze 1914-1978*, Warszawa 1992.
2. Belcikowski J., *O konkordacie Polski z Rzymem*, Droga, 1924, nr 9.
3. Brzeziński J., *O Konkordatach Stolicy Apostolskiej z Polską w XVI wieku*, Kraków 1893.
4. Brzeziński J., *O stosunku Piątego Powszechnego Soboru Laterańskiego do Polski*, Kraków 1897.
5. Bursche E., *Historia Konkordatów*, Kraków 1996.
6. Bylina S., *Polityka Kościoła – Państwo w regionie białskim w okresie międzywojennym (1918-1939)*, W: *Moralność a polityka*, red. E. Jar-moch, Siedlce 2009, s. 183-194.
7. Bylina S., *Postawa biskupa Henryka Przeździeckiego wobec zagadnień życia politycznego w latach 1918-1939*, Podlaski Kwartalnik Kulturalny, Biała Podlaska 2010, s. 28-35.
8. Bylina S., *Stosunki Państwo a Kościół katolicki na południowym Podla-siu w latach 1918-1939*, Siedlce 2009, (mps).
9. Davies N., *Boże igrzysko. Historia Polski*, Kraków 2007.
10. *Encyklopedia szkolna – Historia*, Warszawa 1993, s. 239.
11. Góra-Szociński D., *Złoty środek. Kościół wobec współczesnych wizji państwa*, Toruń 2007.
12. Gruca J., *Spór o konkordat*, Warszawa 1994.
13. Janik Cz., *Konkordat Polski 1993. Wybór materiałów źródłowych z lat 1993-1996*, Warszawa 1997.
14. Kłoczewski J., *Dzieje Chrześcijaństwa polskiego*, Warszawa 2007.
15. Krasowski K., *Związki wyznaniowe w II RP*, Warszawa 1988.
16. Krasuski J., *Tragiczna niepodległość Polski 1918-1947*, Toruń 2007.
17. Łukomski S., *Konkordat zawarty dnia 10 lutego 1925 r. pomiędzy Stoli-cą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską*, Łomża 1934.
18. Manteuffel T., *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1967.
19. Matthew D., *Europa średniowiecza*, Warszawa 1996.
20. Merker A., *Uwagi o Konkordacie z dnia 28 lipca 1993 r.*

21. Mirta C., *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des römischen Katholicismus*, Tübingen 1911.
22. Mystkowski S., *Konkordaty w Polsce niepodległej i porozbiorowej*, Warszawa 1923.
23. Pronobis W., *Polska i świat w XX wieku*, Warszawa 1991.
24. Roszkowski W., *Historia Polski 1914-1997*, Warszawa 1998.
25. Sobańska-Bondaruk M., Lenard S., *Wiek V-XV w źródłach, Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, s. 129-130.
26. Wisłocki J., *Konkordat polski z 1925 r.*, Poznań 1966.
27. Zieliński Z., *Kościół i Naród w niewoli*, Lublin 1995.
28. Zientara B., *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1968.

Summary

A concordat as a jural act, apart from the constitution, regulates relations between the state and the Catholic Church. The term concordat shows that it has varying meaning and importance. Concordats were agreements concluded between the state and the Papacy that had a person who enacted and adopted them. It was also a relation based on the equal rights. Its picture depended on the period when the concordat was drawn.

After the end of the World War I and the time of partitions, there appeared the possibility of entering treaties between the state and the Holy See. As from Benedict XV, the Pope was the instigator of these actions. The concordat concluded between Poland and the Holy See on 10 February 1925 was validated by the bill and ratified by the relevant acts. The agreement entered into force on 3 August 1925. The decisions of the Concordat, apart from mutual principles of respect, gave the Catholic Church in Poland a lot of privileges. At a time of signing the document, every kind of legal acts promulgated by the partitioners determined.

Ks. dr Sławomir Bylina, wykładowca historii w Instytucie Teologicznym w Siedlcach w specjalności historii współczesnej.